

Comparative study of boarding schools and ordinary ones: based on their fidelity to Islamic rites

Majid Bahreini Brojeni, Mohammad Reza Nili, Kobra Sepehri, Firouzeh Kaviani Baghbahadorani

¹ Ph.D, Curriculum Development, Shahrekord Azad University, Shahrekord, Iran

² Assistant professor, Isfahan University, Isfahan, Iran

³ Assistant professor, Shahrekord azad University, Shahrekord, Iran

⁴ The Educational Instructor of Baghbahadoran district, Isfahan, Iran

Abstract

Creating equal educational opportunities as well as students' fidelity to Islamic fundamentals has been one of the chief aims of establishing residential schools. The aim of this study is to compare the students' fidelity to Islamic rites in Charmahal-o-Bakhtiari in 2013. Descriptive method has been used for this research. The statistical population of this research includes 54961 junior high school and high school students who study in both boarding and ordinary schools. Through randomly sampling, 520 of them are selected. A researcher-made questionnaire is used for collecting data. To determine the validity, both content and construct validities are applied. In order to check the internal consistency of items, KMO of the questionnaire has been calculated as 0.907. The questionnaire's reliability, also, using in Cranbach's alpha has been measured as 0.92. Data have been analyzed with paired T-test, ANCOVA, and SPSS software 18th version. Based on the findings, no significant difference between the students' tendency toward Islamic rites in the both groups is observed; however, there exists a significant difference considering their fidelity to perform obligatory actions, supererogatory actions, and social and religious activities. There is, also, a significant difference in students' attitudes to perform the Islamic rites in guidance and high school students. The students in guidance school were more committed than students in high school.

Keywords: Fidelity to the Islamic rites, junior high school, high school education, Ordinary schools, Boarding schools

بررسی مقایسه‌ای مدارس شبانه‌روزی با عادی از منظر میزان پایبندی دانش‌آموزان به انجام شعایر اسلامی

مجید بحرینی بروجنی*، محمدرضا نیلی، کبری سپهری، فیروزه

کاویانی باغباندرانی

¹ دکتری برنامه درسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرکرد، شهرکرد، ایران

استادیار دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

استادیار، واحد شهرکرد، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرکرد، ایران

راهنبر آموزشی منطقه باغباندران، اصفهان، ایران

چکیده

یکی از اهداف تأسیس مدارس شبانه‌روزی، ایجاد فرصت‌های برابر آموزشی و پایبند به اجرای شعایر اسلامی است. هدف این پژوهش، مقایسه مدارس شبانه‌روزی با عادی از منظر میزان پایبندی دانش‌آموزان به انجام شعایر اسلامی است. نوع پژوهش کاربردی و روش آن علی مقایسه‌ای است. جامعه آماری شامل ۵۴۹۶۱ نفر دانش‌آموز شبانه‌روزی و عادی در دوره‌های تحصیلی راهنمایی و متوسطه استان چهارمحال و بختیاری در سال ۹۲ است. از طریق نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای طبق فرمول کوکران ۵۲۰ نفر انتخاب گردید. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته بود. برای تعیین روایی، از روایی محتوا زیر نظر متخصصان و روایی سازه استفاده گردید. اندازه KMO به منظور بررسی همبستگی درونی گویه‌ها ۰/۹۰۷ و پایایی پرسشنامه‌ها به روش آلفای کرونباخ ۰/۹۲ محاسبه شد. داده‌ها از طریق آزمون‌های T و ANOVA و با نرم افزار SPSS 18 تحلیل شد. یافته‌ها نشان می‌دهد، بین میزان گرایش دانش‌آموزان مدارس شبانه‌روزی و عادی به اجرای شعایر اسلامی تفاوت معنادار وجود نداشت، اما در مقولات اجرای واجبات، نوافل و فعالیت‌های مذهبی و اجتماعی تفاوت وجود داشت و هر دو گروه خود را در اجرای واجبات نسبت به نوافل، مقیدتر دانستند. همچنین دانش‌آموزان دوره راهنمایی نسبت به دانش‌آموزان دوره متوسطه در اجرای شعایر اسلامی مقیدتر بودند. واژگان کلیدی: آموزش راهنمایی، آموزش متوسطه، شعایر اسلامی، مدارس شبانه‌روزی، مدارس عادی

* نویسنده مسؤول: مجید بحرینی بروجنی majid_bahreini@yahoo.com

پذیرش: ۹۳/۱۰/۳۰

وصول: ۹۲/۱۰/۸

مقدمه

در جهت تأمین عدالت اجتماعی و اولویت دادن به قشرها و مناطق محروم باشد». همچنین بر همگانی بودن آموزش و پرورش تأکید و تاسیس شبانه‌روزی تصریح شده است (Nafisi, 1998). در این مدارس فرد علاوه بر تحصیل و رفاهی و لوازم زندگی برخوردار می‌شود. هدف اصلی این مراکز ارائه خدمات تحصیلی است، اما در کنار آن اهداف زیر مد نظر قرار دارند: گسترش شعائر اسلامی و تقویت سازگاری اجتماعی، جلوگیری از مهاجرت دانش‌آموزان مناطق روستایی و عشایری و خانواده‌های آنها به شهرها؛ جلوگیری از هز رفتن استعدادهای افراد در مناطق فوق به دلیل نبود مراکز آموزشی مناسب و فراهم کردن زمینه تربیت نیروی انسانی مورد نیاز مناطق محروم از میان دانش‌آموزان همان مناطق. (Rasoli, 1998)

از آن جایی که تربیت بر تعلیم مقدم شمرده شده است، بنا بر این تربیت دینی دانش‌آموزان به عنوان یک اصل در نظام تعلیم و تربیت قرار گرفته و سعی شده است با ایجاد زمینه‌های مناسب، فراگیران نسبت به مسائل دینی و مذهبی التزام پیدا نمایند و در اجرای شعائر دینی کوشا شوند. از طرف دیگر اجرای شعائر اسلامی، مینیاتور ظریفی از جامعه مطلوب اسلامی است؛ زیرا عناصری مانند رهبری، امامت، اتحاد و نظم در آن نهفته است.

از جمله نکات مهم و ضروری در اجرای شعائر اسلامی دانش‌آموزان اجرای آن به همراه شعور و آگاهانه انجام گرفتن آن و التزام عملی نسبت به آن است، زیرا ایمان دارای دو رکن التزام قلبی و ظهور عملی است. اگر عملی بدون اعتقاد قلبی از فرد صادر شود، نشانه ایمان او نیست، از موارد مهم دیگر اجرای شعائر، سازندگی فرد و اجتماع و شوق برانگیز بودن و اخلاص در آن است (حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۳).

نیاز به دین و اجرای شعائر اسلامی منحصر به دوره خاصی نیست، بلکه بشر در تمام دوره‌ها این نیاز را به سادگی حس کرده است، اما در این دوره توجه به ضرورت دین و ایمان و اجرای شعائر اسلامی بیش از هر دوره دیگری احساس می‌شود و تنها دین است که می‌تواند انسان را ننگه داشته و او را از انحطاط نجات دهد. افراد بزرگ

ایجاد محیط‌های تربیتی شبانه‌روزی قدمتی طولانی دارد. این گونه مدارس امروزه در کشور ما با هدف ارتقای سطح کیفی آموزش و پرورش، پیشگیری از تبعات ناشی از مهاجرت دانش‌آموزان روستایی به شهرها، گسترش شعائر اسلامی و تقویت سازگاری اجتماعی ایجاد شده‌اند. این گونه مدارس از دیر باز مخالفان و موافقان خاص خود را داشته است. به نظر تروربر (Thurber, 1999) نوجوانان ساکن مدارس شبانه‌روزی به دلیل جدایی طولانی مدت از والدین و فرهنگ خود به احتمال بیشتر دچار افسردگی، احساس غربت و اضطراب جدایی می‌شوند. برخی محققان معتقدند که تحصیل در مدارس شبانه‌روزی فرصت تعامل والدین و فرزندان را بسیار کاهش داده، موجب می‌شود برخی مهارت‌های فکری و اجتماعی فرد کمتر از همسالان خود در مدارس عادی رشد کند. (Hain, 2004) همچنین از کاستی‌های مدارس شبانه‌روزی می‌توان به کمک کردن به انقراض فرهنگی، کمک به بی‌سوادی فرهنگی، ایجاد حس از خود بیگانگی اشاره داشت. (UNESCO, 2005)

در مقابل، موافقان معتقدند این مدارس به دلیل فراهم کردن امکان زندگی جمعی، قانون‌مندی، واگذاری مسؤولیت کارها و مسائل شخصی فرد به خودش و ایجاد زمینه تعامل مستمر با همسالان برای فرد موجب رشد شخصیت و افزایش مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان می‌شوند (Nuskar, 2002). از مزایای مدارس شبانه‌روزی، کاهش ترک تحصیل و شکست تحصیلی دانش‌آموزان دور افتاده و روستایی و در نتیجه ارتقای علمی، رشد اجتماعی و روانی آنهاست (وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۸۷). علاوه بر آن ارتقای دسترسی به آموزش، دسترسی به برابری آموزشی پسران و دختران، تدارک محیط یادگیری بهتر برای دانش‌آموزان، امنیت و حفاظت برای دختران، ارتقای جامعه‌پذیری، فراهم کردن ارتباط مؤثر بین جامعه محلی و جامعه بزرگ‌تر و کاهش هزینه‌های آموزشی در مناطق کم جمعیت برای آن متصور است. (Urban, 2007) اصل چهاردهم نظام آموزش و پرورش، در مورد مدارس شبانه‌روزی بیان می‌دارد: «در نظام آموزش و پرورش وضع قوانین و تدوین ضوابط و آیین‌نامه‌ها، تخصیص بودجه و توزیع امکانات باید

جهان نیز این اقرار را داشته‌اند، همچنان که مهاتما گاندی (Mahatma Gandhi) می‌گوید «اگر دعا و نماز نبود، از مدت‌ها قبل دیوانه و مجنون شده بودم» یا الکسیس کارل (Carrel) ۰ Alexis می‌گوید دعا و نماز، قوی‌ترین نیرویی است که همچون جاذبه، وجود حقیقی و ارجی دارد، از راه دعا بشر می‌کوشد نیروی محدود خود را با متوسل شدن به منبع نامحدود تمام نیروها، افزایش دهد. (Abolghasemi, 2010).

پل ویلم (Poul wilm, 1998) برای دین‌گرایی (دین باوری) پنج بعد تجربی، بعد آیین‌گرایانه و یا مبتنی بر آیین دینی، بعد ایدئولوژیک، بعد عقلانی و بعد تبعی یا پیامدی را مشخص کرده است. با توجه به این گفته، تعلیم دینی دانش‌آموزان دارای دو جنبه اعتقادی و عمل به شرایع است که در محور اعتقادات باید به سه اصل اساسی به نام «اصل عقلانیت»، «اصل تقوای حضور در برابر تقوای پرهیز» و «اصل ارزیابی، گزینش و طرد» توجه نمود. این نوع تفکر بسیار مهم و بنیادی است و در ساختن افراد متدین و معتقد اهمیت بسیار دارد. (Bagheri, 2009) ولی محور عمل به شرایع که بعد آیین‌گرایانه دین‌گرایی است، مبتنی بر آیین دینی و شامل اعمالی است که در قالب دین انجام می‌گیرد و از نظر اسلام همان عمل به شرایع و مراسم دینی است که در قالب احکام دین و انجام واجبات و ترک محرمات ارائه می‌شود، اعمالی چون ادای نماز، پرداخت زکات، خمس، تولی و تبری، روزه، قرائت قرآن، امر به معروف و نهی از منکر، شرکت در مراسم مذهبی، تقلید از مجتهد جامع الشرایط، دعا.

باقری (Bagheri, 2009) چهار مؤلفه اساسی در تدین و دینی شدن را قابل ملاحظه قرار داده است که عبارتند از عقلانیت در عرصه‌های مختلف اعتقادات، اخلاق و عبادات و احکام دینی، تقوای حضور در برابر تقوای پرهیز و ارزیابی همراه با گزینش و طرد. فراهم آوردن این خصیصه‌ها در تربیت دینی، این امکان را پدید می‌آورد که رویارویی مؤثری میان تربیت دینی و چالش‌های قرن حاضر صورت پذیرد.

با توجه به تأکیدات دین اسلام به اجرای شعائر اسلامی و با توجه اصل چهارم از اصول حاکم بر نظام آموزش و پرورش که بیان می‌کند: «درآموزش و پرورش نه تنها تعلیمات دینی خاص بلکه همه برنامه‌ها و آموزش‌ها باید به

عنوان اجزای یک مجموعه هماهنگ اسلامی، بر حسب اقتضا و گنجایش، جنبه و جهت دینی داشته باشد، بنا بر این برنامه‌ریزان، معلمان و مربیان باید در همه برنامه‌ها و فعالیت‌ها بنا بر مقتضیات خاص موضوع، به جنبه الهی و تقویت بینش دانش‌آموزان توجه کنند. بیا توجه به بحث مدارس شبانه روزی به نتایج برخی از تحقیقات اشاره می‌شود. رسولی (Rasooli, 1998) در پژوهشی تحت عنوان وضعیت آموزشی، عاطفی، اجتماعی و مذهبی مدارس شبانه روزی نتیجه گرفت محیط شبانه روزی موجب افزایش علاقه‌مندی دانش‌آموزان به تحصیل و رشد اجتماعی و مذهبی و اخلاقی دانش‌آموزان می‌شود. حسن آبادی (Hassanabadi, 2002) در تحقیق خود تحت عنوان «مقایسه پیشرفت تحصیلی، سازگاری اجتماعی و افسردگی دانش‌آموزان مدارس شبانه روزی با دانش‌آموزان عادی» به این نتیجه رسید که دانش‌آموزان مدارس عادی روزانه، سازگارتر از دانش‌آموزان مدارس شبانه روزی هستند. از آن جایی که موضوع پژوهش حاضر در باره میزان پایبندی دانش‌آموزان مدارس شبانه روزی به شعائر دینی است، علاوه بر موارد ذکر شده تحقیقاتی با محوریت گرایش دینی و اجرای شعائر مذهبی در بین دانش‌آموزان صورت گرفته است که در این زمینه به بعضی از موارد اشاره می‌شود:

در تحقیقی عسکری (Askari, 1997) و مسعودی‌فر (Masudifar, 1997)، بحرینی بروجنی (Bahreini Boroujeni, 2010) میانگین نگرش مثبت دختران را نسبت به پسران در اجرای شعائر مذهبی بیشتر اعلام نموده‌اند. باقریان (۱۳۷۶) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی راه‌های تقویت مبانی اسلامی دانش‌آموزان مدارس» به بررسی عوامل مؤثر در تربیت دینی پرداخته و نقش عوامل خانوادگی، محیطی، آموزشی، و الگوها و شخصیت‌ها را در تربیت دینی مورد بحث قرار داده است. رومنوسکی (Romanowski, 2002) طی پژوهشی دفاع از اجرای عبادت در مدارس را نیازی مبرم و ضروری دانسته است. براساس تحقیق آریل (Aryle, 2002)، برگین (Bergin, 2004)، روچ و آنو (Roeh & Ano, 2003) بین دین و گرایش دینی و شادابی و نشاط افراد همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد، به طوری که عقاید دینی به علت

مذهبی شود، و بازخورد مذهبی زمینه‌های ظهور رفتارهای مذهبی را فراهم می‌آورد. اما از طرفی بررسی و ارزیابی نظام‌های آموزشی نشان داده که مدارس قادر نخواهند بود، صرفاً از طریق اهداف، محتوا و روش، دانش‌آموزان را متدین سازند.

ایجاد نیازهای متنوع در جامعه سبب شده است امروز مدارس برغم تأکید بر رویکرد دینی و مذهبی، به اهداف دینی و تربیت اسلامی مورد نظر دست پیدا نکنند. اما مسأله این است که آیا سایر فعالیت‌های مذهبی مدارس می‌تواند دانش‌آموزان را در اجرای شعائر دینی و مذهبی یاری نماید. بنابراین در مقاله حاضر سعی شده است تا به بررسی مقایسه‌ای مدارس شبانه‌روزی با عادی از منظر میزان پایبندی دانش‌آموزان به انجام شعائر اسلامی، با توجه به اهداف زیر بپردازد.

۱- آیا بین مدارس شبانه‌روزی با عادی از منظر میزان پایبندی دانش‌آموزان به انجام شعائر اسلامی تفاوت وجود دارد؟

۲- آیا بین مدارس شبانه‌روزی از منظر میزان پایبندی دانش‌آموزان به انجام شعائر اسلامی (در اجرای واجبات، نوافل و فعالیت‌های مذهبی، اجتماعی) تفاوت وجود دارد؟

۳- آیا بین میزان پایبندی به شعائر اسلامی در دانش‌آموزان شبانه‌روزی و دانش‌آموزان عادی با توجه به متغیرجنسیت تفاوت وجود دارد؟

۴- آیا بین میزان پایبندی به شعائر اسلامی در دانش‌آموزان شبانه‌روزی و دانش‌آموزان عادی با توجه به متغیردوره تحصیلی تفاوت وجود دارد؟

روش پژوهش

این پژوهش کاربردی و از نوع علی مقایسه‌ای است. جامعه آماری این پژوهش، کلیه دانش‌آموزان شبانه‌روزی و عادی در دوره‌های تحصیلی راهنمایی و متوسطه ۱ منطقه آموزشی استان چهارمحال و بختیاری که مجموع آنها به ۴۶۸۱۳ نفر دانش‌آموز عادی و ۸۱۴۸ نفر دانش‌آموز شبانه‌روزی است.

برای انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی نسبی استفاده شده است. مطابق این روش، درصد آزمودنی‌هایی که به صورت تصادفی از هر گروه انتخاب می‌شوند، برابر درصد

رهایی فرد از تنش‌های روزمره و ایجاد این باور قلبی که مشکلات موجود در جهت امتحان الهی است، موجبات آرامش و شادابی و تلاش بیشتر را فراهم می‌کند. دی روس (De Roos, 2004) نیز به نقش مدارس اشاره و معتقد است، آنچه در مدارس آموزش داده می‌شود اگر بر پایه مذهب باشد به طور حتم می‌تواند موجب افزایش آگاهی دینی دانش‌آموزان گردد و این نیازمند وجود کتاب‌های درسی مناسب و معلمان آگاه و پر تلاش است. کاتن، لارکین و هاپس و همکاران (Cotton, Larkin & Hoopes, et al, 2005) نشان دادند که معنویت و ایمان، از عوامل مؤثر بر سازگاری نوجوانان جهت تخفیف شرایط تنش‌زا، شناخته شده است (Daeipoor, 2000) نشان داد آن دسته از نوجوانان که به رغم سر در گمی‌های فرهنگی و هویتی، دین و خدا باوری را درونی کرده‌اند، با تکیه بر ارزش دینی در برابر سختی‌ها ایستادگی می‌کنند و بردباری نشان می‌دهند.

مدارس باید اهمیت اعتقادات دینی را درک کرده و بین خرافات و آدابی که ناشی از جهل و نادانی افراد جامعه با اعتقادات صحیح دینی است، تفاوت قایل شود و ضمن روشن سازی، به دانش‌آموزان کمک کند تا اعتقادات دینی را به منظور رشد و تعالی درک نمایند و نسبت به آن آگاه شوند. بنابراین برتری این تحقیق نسبت به تحقیقات مشابه این است که میزان تأثیر تربیت مذهبی مدارس شبانه‌روزی نسبت به مدارس عادی و همچنین خلأهای موجود در تربیت مذهبی این گونه مدارس مشخص شده تا در پرتو آن اصلاحات لازم انجام گیرد و بدین صورت بهره‌وری آموزش و پرورش افزایش یابد. با توجه به اهمیت موضوع، وجود مدارس شبانه‌روزی از حیث افزایش پوشش تحصیلی در مناطق محروم، و همچنین از نظر نهادینه شدن ارزش‌های دینی و تعمیق گرایش‌های مذهبی بسیار تأثیر گذارند. متولیان تعلیم و تربیت کشور به توسعه مدارس شبانه‌روزی اقدام نمودند، زیرا یکی از اهداف تأسیس این گونه مدارس، تقویت ابعاد مذهبی دانش‌آموزان و تربیت افراد متدین و مؤمن و پای‌بندی آنان به شعائر اسلامی است، به طوری که آمیزه‌ای از شناخت و احساس مذهبی در فرد بتواند منجر به برخورداری از یک بازخورد یا بینش

دانش‌آموزان به شعائر اسلامی در مدارس شبانه‌روزی و عادی تفاوت معناداری وجود ندارد.

فرضیه ۲: بین مدارس شبانه‌روزی از منظر میزان پایبندی دانش‌آموزان به انجام شعائر اسلامی (در اجرای واجبات، نوافل و فعالیت‌های مذهبی، اجتماعی) تفاوت وجود دارد.

با توجه به داده‌های جدول شماره ۲، نتایج آزمون تحلیل واریانس یک‌راهه نشان می‌دهد که در سطح معناداری ۰/۰۱، بین اعمال (فرائض، نوافل و فعالیت‌های مذهبی)، در دانش‌آموزان شبانه‌روزی از نظر آماری تفاوت معناداری وجود دارد. نتایج آزمون تعقیبی توکی، مقایسه دو به دو میانگین‌ها حاکی از آن است که تفاوت بین میانگین نمره اعمال فرائض و نوافل، ۰/۳۲، اعمال فرائض و نوافل مذهبی، اجتماعی ۰/۲۳ و اعمال نوافل و فعالیت‌های مذهبی، اجتماعی ۰/۰۹ بوده و در سطح معناداری ۰/۰۱، تفاوت بین انجام فرائض با نوافل در دانش‌آموزان شبانه‌روزی معنادار بوده است. به عبارتی دانش‌آموزان شبانه‌روزی خود را در اجرای واجبات نسبت به نوافل، مقیدتر دانسته‌اند. طبق داده‌های جدول شماره ۳، نتایج آزمون تحلیل واریانس یک‌راهه حاکی است که در سطح معناداری ۰/۰۱، تفاوت بین میانگین متغیرهای مربوط به اجرای شعائر اسلامی (فرائض، نوافل و فعالیت‌های مذهبی)، در دانش‌آموزان عادی از نظر آماری معنادار بوده است. طبق نتایج آزمون تعقیبی توکی، مقایسه دو به دو میانگین‌ها

نشان می‌دهد که تفاوت بین میانگین نمره اعمال فرائض و نوافل، ۰/۱۶، اعمال فرائض و فعالیت‌های مذهبی، اجتماعی ۰/۶۷ و اعمال نوافل و فعالیت‌های مذهبی، اجتماعی ۰/۵۱ بوده و در سطح معناداری ۰/۰۱، تفاوت بین انجام

همان گروه در جامعه‌ی مورد نظر است، بنا بر این بر اساس فرمول پیش برآورد واریانس و روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای بر اساس نسبت $(P=n/N)$ تعداد ۲۶۰ نفر دانش‌آموز شبانه‌روزی و به نسبت همان تعداد، از دانش‌آموزان عادی از طریق فرمول کوکران به صورت تصادفی انتخاب گردید.

ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته بر اساس طیف پنج درجه‌ای لیکرت بود. اطلاعات، پرسشنامه محقق ۲۸ سؤالی شامل سه گویه (فرائض، نوافل و فعالیت‌های مذهبی و اجتماعی) بود. برای تعیین روایی، از روایی محتوا زیر نظر متخصصان و روایی سازه استفاده گردید. اندازه کبیر - مایر - الکین (KMO) به منظور بررسی همبستگی درونی گویه‌ها، ۰/۹۰۷ و پایایی پرسشنامه‌ها به روش آلفای کرونباخ ۰/۹۲ بر اساس نرم افزار SPSS 18 محاسبه گردید.

جهت تحلیل داده‌ها، ابتدا با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی اقدام گردید، سپس شرایط استفاده از آزمون‌های پارامتریک مورد بررسی قرار گرفت که به دلیل بزرگ بودن نمونه آماری ($n \geq 30$)، فاصله‌ای بودن مقیاس اندازه‌گیری داده‌ها، و برابری واریانس‌ها (طبق آزمون لیونز) از عدم نرمال بودن جامعه آماری (طبق نتایج آزمون کالموگراف - اسمیرنوف و نمودار (Q-Q) چشم پوشی گردید و از آزمون‌های پارامتریک به دلیل توان آماری بالا، از جمله آزمون T دو گروه مستقل و آزمون تحلیل واریانس (ANOVA) استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

فرضیه ۱: بین مدارس شبانه‌روزی با عادی از منظر میزان پایبندی دانش‌آموزان به انجام شعائر اسلامی تفاوت وجود دارد.

طبق داده‌های جدول شماره ۱، در زمینه معناداری تفاوت گرایش دانش‌آموزان به شعائر اسلامی، T مشاهده شده (۰/۰۲۲۷) است که از T جدول بحرانی با $(\alpha = 0.05)$ ، $(df = 518)$ کوچکتر بوده، بنابراین بین پای بندی

فرايض با نوافل و همچنين بين فرايض و فعاليت‌هاي مذهبي، اجتماعي معنادار بوده است. يعني دانش‌آموزان عادي خود را در اجراي واجبات نسبت به نوافل و فعاليت‌هاي مذهبي، اجتماعي مقيدتر دانسته‌اند.

جدول ۱ - آزمون معناداري تفاوت بين ميزان پايبندی به شعائر اسلامي دانش‌آموزان مدارس شبانه‌روزي و عادي به تفكيك جنسيت

DF	T محاسبه شده	α	تفاوت میانگین	میانگین	مدرسه	جنسیت
۲۴۹	-۲/۳۵	٪۵	-۵/۳۴۷	۷۳/۰۲۰	عادی	دختر
				۶۷/۶۷	عادی	پسر
۲۶۷	-۰/۶۹	٪۵	-۵/۶۵۱	۷۳/۳۵	شبانه‌روزی	دختر
				۶۷/۷۰	شبانه‌روزی	پسر
۵۱۸	۰/۲۲	٪۵	۰/۸۲۱	۷۰/۷۴	شبانه‌روزی	جمع
				۷۰/۳۷	عادی	

جدول ۲ - آزمون‌های تحلیل واریانس و تعقیبی توکی مربوط به مقایسه پاسخ دانش‌آموزان شبانه‌روزی به متغیرهای سه‌گانه مربوط به اجرای شعائر مذهبی

Eta ²	Sig	F	M.S	DF	S.S	منبع تغییرات
۰/۰۹۸	۰/۰۰	۵/۴۶	۱/۰۸ ۳۵	۲	۷۰/۱۶	بین گروهی
			۶/۴۲	۲۱ ۵	۰/۱۳۸۲	درون گروهی
				۲۱ ۷	۱۴۵۲/۰۴۷	کل
آزمون تعقیبی توکی						
Sig	S.E	M.D	مقایسه دو به دو		میانگین نمره نگرش افراد	

۰/۰۰۷	۰/۰۵	۰/۳۲	فرايض - نوافل	۳/۸۷	فرايض
۰/۰۹	۰/۰۷	۰/۲۳	فرايض - فعاليت‌هاى مذهبي، اجتماعي	۳/۵۵	نوافل
۰/۲۵	۰/۰۶	-۰/۰۹	نوافل - فعاليت‌هاى مذهبي، اجتماعي	۳/۶۴	فعاليت‌هاى مذهبي و اجتماعي

جدول ۳ - آزمون‌هاى تحليل واريانس و تعقيبي توکي مربوط به مقايسه پاسخ‌هاى دانش آموزان عادي به متغيرهاى سه‌گانه مربوط به اجراى شعائر مذهبي

Eta ²	Sig	F	M.S	DF	S.S	منبع تغييرات
۰/۰۹۶	۰/۰۰۰	۵/۶۲	۱/۰۸ ۳۶	۲	۷۲/۱۶	بين گروهي
			۶/۴۱	۲۱۴	۱۳۷۲/۲۱	درون گروهي
				۲۱۹	۱۴۶۲/۴۸	کل
آزمون تعقيبي توکي						
Sig	S.E	M.D	مقايسه دو به دو		میانگين نمره نگرش افراد	
۰/۰۰۸	۰/۰۴	۰/۱۶	فرايض - نوافل		۳/۶۹	فرايض
۰/۰۴	۰/۰۶	۰/۶۷	فرايض - فعاليت‌هاى مذهبي، اجتماعي		۳/۵۳	نوافل
۰/۲۷	۰/۰۵	۰/۵۱	نوافل - فعاليت‌هاى مذهبي، اجتماعي		۳/۰۲	فعاليت‌هاى مذهبي و اجتماعي

دانش‌آموزان شبانه‌روزی و دانش‌آموزان عادی با توجه به متغیر دوره تحصیلی تفاوت وجود دارد.

با توجه به داده‌های جدول شماره ۴، T محاسبه شده با $(\alpha = 0.05, df = 518)$ برابر با ۰/۲۲۷ و کوچکتر از T جدول بحرانی بوده است، بنابراین بین پایبندی دانش‌آموزان به شعائر اسلامی مدارس عادی و شبانه‌روزی تفاوت معناداری وجود نداشته است.

در رابطه با بررسی معناداری تفاوت بین پای بندی دانش‌آموزان شبانه روزی و عادی به شعائر اسلامی در مدارس راهنمایی، T مشاهده شده برابر ۰/۰۴۴- بوده که در سطح معناداری ۰/۰۵ و با درجه آزادی ۲۵۸ کوچکتر از T بحرانی جدول است. به این معنی که بین پایبندی به اجرای شعائر اسلامی دانش‌آموزان عادی و شبانه‌روزی در دوره راهنمایی تفاوت وجود ندارد.

در رابطه با بررسی معناداری تفاوت بین پای بندی دانش‌آموزان شبانه روزی و عادی به شعائر اسلامی در مدارس متوسطه، T مشاهده شده برابر ۱/۰۷۸ بوده که در سطح معناداری ۰/۰۵ و با درجه آزادی ۲۵۸ کوچکتر از T بحرانی جدول است. بدین معنی که بین پایبندی به اجرای شعائر اسلامی دانش‌آموزان عادی و شبانه‌روزی در دوره متوسطه تفاوت وجود ندارد.

فرضیه ۳: بین میزان پایبندی به شعائر اسلامی در دانش‌آموزان شبانه‌روزی و دانش‌آموزان عادی با توجه به متغیر جنسیت تفاوت وجود دارد.

در رابطه با بررسی معناداری تفاوت بین پایبندی دانش‌آموزان به شعائر اسلامی در مدارس شبانه‌روزی با توجه به جنسیت، T مشاهده شده برابر ۳/۶۹۳- بوده که در سطح معناداری ۰/۰۵ و با درجه آزادی ۲۶۷ بزرگتر از T بحرانی جدول است. بنابر این تفاوت بین گرایش دانش‌آموزان به شعائر اسلامی مدارس شبانه‌روزی با توجه به جنسیت معنادار بوده، به عبارت دیگر، پایبندی به شعائر اسلامی دختران بیشتر از پسران است.

در رابطه با بررسی معناداری تفاوت بین پایبندی دانش‌آموزان به شعائر اسلامی در مدارس عادی با توجه به جنسیت، T مشاهده شده برابر با ۲/۳۵ و در سطح معناداری ۰/۰۵ و با درجه آزادی ۲۴۹ بزرگتر از T بحرانی جدول است. بنابراین تفاوت بین گرایش دانش‌آموزان به شعائر اسلامی مدارس عادی با توجه به جنسیت معنادار است، به عبارت دیگر، پایبندی به شعائر اسلامی دختران بیشتر از پسران است.

فرضیه ۴: بین میزان پایبندی به شعائر اسلامی در

جدول ۴ - آزمون معناداری تفاوت بین گرایش دانش‌آموزان به شعائر اسلامی مدارس شبانه‌روزی و عادی بر اساس دوره تحصیلی

دوره	مدرسه	میانگین	تفاوت میانگین	DF	α	T محاسبه شده
راهنمایی	شبانه‌روزی	۷۲/۷۱	۰/۰۱۱	۲۵۸	۵٪	۰/۰۴
	عادی	۷۲/۸۲				
متوسطه	شبانه‌روزی	۶۹/۸۶	۲/۴۴	۲۵۸	۵٪	۱/۰۷۸
	عادی	۶۷/۴۲				
جمع	شبانه‌روزی	۷۰/۷۴	۰/۸۲	۵۱۸	۵٪	۰/۲۲۷
	عادی	۷۰/۳۷				

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر، به بررسی مقایسه‌ای مدارس شبانه‌روزی با عادی از منظر میزان پایبندی دانش‌آموزان به انجام شعائر اسلامی پرداخته است. طبق یافته‌ها بین میزان گرایش دانش‌آموزان مدارس شبانه‌روزی و مدارس عادی به شعائر اسلامی تفاوت معناداری وجود ندارد، همچنین، تفاوت بین انجام فرایض با نوافل در دانش‌آموزان شبانه‌روزی و همچنین دانش‌آموزان مدارس عادی معنادار بوده است. یعنی هر دو گروه دانش‌آموزان، شبانه‌روزی و عادی، خود را در انجام واجبات نسبت به نوافل، مقیدتر دانسته‌اند. همچنین بین اجرای شعائر اسلامی در دانش‌آموزان دختر و پسر در مدارس شبانه‌روزی تفاوت وجود دارد. به عبارت دیگر، دختران نسبت به پسران خود را در اجرای شعائر اسلامی مقیدتر می‌دانند. این موضوع نیز در مدارس عادی ملاحظه می‌شود. مقایسه دوره تحصیلی نشان می‌دهد، بین پایبندی دانش‌آموزان به شعائر اسلامی مدارس شبانه‌روزی و مدارس عادی در دوره راهنمایی و متوسطه تفاوت معناداری وجود ندارد. در حالی که یکی از اهداف تأسیس مدارس شبانه‌روزی، براساس مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۸۵) تقویت شعائر دینی نسبت به دانش‌آموزان مدارس عادی است، ولی در مدارس شبانه‌روزی این هدف تحقق نیافته است. پرورش احساس مذهبی، کاری بس ظریف و در عین حال آسان است زیرا نوجوانی دوره ایمان است و روانشناسان نیز هفت سال سوم و حتی قبل از آن را مرحله، ایمان نام گذاری کرده‌اند. اگر در این دوران شور مذهبی نوجوانان به طرز صحیحی هدایت شود می‌تواند زیر بنای دیانت را در او مستحکم سازد و او را از بسیاری سر درگمی‌ها، حیرت‌ها و انحراف‌ها نجات دهد و به آرامش برساند. بنابر این به رغم فردی بودن این عوامل می‌توان چنین استنباط نمود که نقش سایر عوامل اعم از آموزشی، خانوادگی و اجتماعی نباید به دست فراموشی سپرده شود، چرا که نوع گرایش‌های فردی و میزان آگاهی‌ها و اطلاعات فرد نسبت به مسائل مختلف با سایر عوامل ارتباط مستقیم دارد. احتمالاً یکی از عوامل عدم تفاوت دانش‌آموزان شبانه‌روزی و عادی این بوده است که آموزش شعائر اسلامی عمیقاً انجام نمی‌گیرد و این امر از یک روند آموزش سنتی

برخوردار بوده است. همچنین با توجه به سن، علاقه و رغبت دانش‌آموزان، به آموزش عمیق پرداخته نشده است و بیشتر دانش‌آموزان مدارس شبانه‌روزی احتمالاً به خاطر جو موجود حاکم بر این مدارس، خود را ملزم به اجرای شعائر اسلامی می‌دانند ولی خارج از محیط آموزشی بی‌توجهی آنان نسبت به اجرای شعائر نمود پیدا خواهد کرد. عسکری (Askari, 1999) و مسعودی‌فر (Masoodifar, 1996) میانگین نگرش مثبت دختران را نسبت به پسران در اجرای شعائر مذهبی بیشتر اعلام نموده‌اند. نتیجه این تحقیق با نتایج تحقیقات آقاخانی (Aghakhani, 2004)، مسعودی‌فر (Masoodifar, 1996)، عسکری (Askari, 1999)، حسن آبادی (Hassanabadi, 2002)، رحمتی (Rahmati, 2000) همسو است. آنان گزارش نمودند، افعال مذهبی دانشجویان شبانه‌روزی همانند دانش‌آموزان عادی بوده و از رفتارهای سازگاری و رشد اجتماعی کمتری برخوردارند. همچنین اعلام کردند بین عامل جنسیت و شرکت دانش‌آموزان در اجرای شعائر اسلامی رابطه معناداری وجود دارد و دختران بیشتر از پسران در نماز جماعت شرکت می‌کنند. این نتیجه با نتیجه مقاله حاضر همسویی دارد. بنابر این می‌توان نتیجه گرفت که اهدافی که برای مدارس شبانه‌روزی در نظر گرفته شده، به طور کامل تحقق پیدا نکرده است و بین دانش‌آموزان مدارس شبانه‌روزی و مدارس عادی در اجرای شعائر اسلامی تفاوت معناداری وجود نداشته است، که این مسأله خود جای تأمل دارد. لذا مدارس شبانه‌روزی نیازمند تحول کمی و کیفی بوده، باید نقاط ضعف آنها شناسایی شود و راهکارهای لازم جهت ارتقای سطح پرورشی و اجرای شعائر اسلامی بررسی گردد و در این میان نظرات دانش‌آموزان، اولیای مدارس، خانواده‌ها مد نظر قرار گیرد.

با توجه به این که یکی از مهمترین اهداف تأسیس مدارس شبانه‌روزی ارتقای کمی و کیفی آموزش و تقویت تربیت دینی و اجرای شعائر اسلامی است، پیشنهاد می‌گردد با توجه به واقعیات موجود در کلیه مدارس و به ویژه مدارس شبانه‌روزی که از امکانات آموزشی و پرورشی بیشتری بهره‌مند هستند، مربیان باید در رویکرد تربیت دینی و الزام به اجرای شعائر اسلامی، به دو نوع رویکرد عقل

منابع

Asgari, M. (1999). A Study on the Views and the Methods of Attracting the Students in Guidance School in Hamadan Province to Propozing Praying Plan. Searching Center in Hamadan Province. [Persian].

Aghakhani, H. (2000). An Evaluation on the Third Plan on Developing Chahar mahall and Bakhtiyari Province. A Searching Plan. Searching Counseling Chahar mahall and Bakhtiyari Province. [Persian].

Abolghasemi, S. (2010). The Effect of Ritual Views on Phsychological Health, Journal of Isham and Training Searchs, 2 (1), 47-61. [Persian].

Bagheri, K. (2009). A Review on Islamic Training. 3rd Edition. Tehran, School Press. [Persian].

Bagheri, K. (2009). A Religious Training Against The 21st Problem. Tehran. Computer Center for Islamic Science. [Persian].

Bahraini Boroujeni, M. (2010). A Comparision on Student,s Performance Improvement in Night and Day School in Chahar mahall and Bakhtiyari Province. Journal of Educational Sciences Curriculum Planning. Islamic Azad University in Khorasgan Unit, 1 (2), 27-40. [Persian].

Cotton S, Larkin E, Hoopes A, et al. (2005). The Impact of Adolescent Spirituality on Depressive Symptoms and Health Risk Behaviors. Journal of Adolescent Health, 36(6),520-544.

De Roos, S, A. (2004). Young Children,s God Concepts: Influences of Attachment and Socialization in a Family and School Context, Paper to be Presented at the REA/ APRRE Conference in Denver, November 5-7.

Daeipoor, P. (2000). Spiritual Coping Strategies. Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology, 1, 114-115.

Hein, D. (2004). What has Happened to Episcopal Schools? The Living Church, 228(1),485-506.

Education and Training Organization in Chahar mahall and Bakhtiyari Province, (2009). Statistical Paper of Education and Training Province. [Persian].

محور و ایمان محور توجه نمایند. اگر دین پدیده عقلانی باشد، در رویکرد تبیینی ما در اجرای شعائر تأثیرگذار خواهد بود و اگر حداقل بخش‌هایی از دین غیرعقلانی و بر پایه ایمان باشد، نشان خواهد داد که باید دست کم در پاره‌ای از رسالت تربیتی خود فراعقلانی و (احتمالاً ایمان گرایانه) عمل کنیم. در الگوی تربیت دینی دانش‌آموزان نباید بر عقل‌گرایی افراطی و ایمان‌گرایی افراطی تکیه کرد، بلکه بهتر آن است که دستگاه عقل‌گرایی اعتدالی که قابل جمع با ایمان‌گرایی معتدل و نه افراطی، باشد مورد توجه قرارگیرد. در این الگو باید به مخاطبان دینی یا همان دانش‌آموزان توجه کرد و به درک و استدلال آنان توجه داشت. زیرا ترویج ایمان محوری معتدل بر اساس عقل‌گرایی اعتدالی با آخرین دستاوردهای معرفت‌شناسی در دنیای جدی سازگارتر بوده و نگاه جامع‌تری نسبت به انواع متنوع تعلیم دینی و مذهبی دارد. همچنین با دستاوردها و واقعیت‌های عرصه روانشناسی و دانش تعلیم و تربیت سازگاری و موافقت بیشتری دارد.

با توجه به عدم تحقق اهداف تربیت دینی در مدارس شبانه‌روزی بایستی از طریق نیازسنجی، ارزشیابی و پژوهش‌های علمی و معتبر، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای این مدارس شناسایی شده، با توجه به نتایج آنها راهکارهای مناسب جهت ارتقای سطح کمی و کیفی و به ویژه در ابعاد مذهبی این مدارس ارائه گردد.

با توجه به این که گرایش به اجرای شعائر اسلامی در پسران ضعیف‌تر از دختران است، باید مریبان مدارس شبانه‌روزی پسرانه با شناخت واقعی‌تر مسائل مذهبی و آگاهی از ویژگی‌های روانشناختی نوجوانان، آگاهانه و عالمانه برخورد نمایند تا دانش‌آموزان و به ویژه پسران به صورت درونی عامل به شعائر اسلامی گردند.

در این زمینه روشورها و تراکت‌های جذاب و مناسب تبلیغاتی در زمینه شعائر دینی جهت استفاده معلمان و دانش‌آموزان فراهم گردد و با هماهنگی و برنامه ریزی دقیق از مساجد همجوار مدارس در اجرای برنامه‌های مذهبی (اعیاد و سوگواری‌ها) استفاده گردد و همچنین جهت اعزام دانش‌آموزان به این مکان مقدس برای اجرای شعائر دینی برنامه‌ریزی دقیق انجام شود.

Thurber, A. C. (1999). The Phenomenology of Homesickness in Boys, *Journal of Abnormal Child Psychology*. 17, 543-590 .

UNESCO. (2005). Educational for All: The Quality Imperative, EFA Global Monitoring Report.

Urban, M. W. (2007). Boarding Schools, Why (not), *Woord en Daad*.

Education and Training Organization in Chahar mahall and Bakhtiyari Province, (2010). Statistical Paper of Education and Training Province. [Persian].

Hozeh and University Searching School. (2006). Training Aims in Islam Point of Viwe. Tehran. School press. [Persian].

Hassanabadi, H. (2002). A Comparison on Students Performance, Social Compatibility and Students Depression in Night School in Esfahan School. 1381. Roudhen,s Azad University. M.A. Thesis. [Persian].

Higher Education Council. (2008). The Collection Proved Decision in Education and Training High Council. Tehran. Ministry of Education. [Persian].

Masoudifar, A. R.(1996). A Study on the Effictive Factors on the Youths Tendency in Mashhad High school to Gathering Praying. Khorasan Education and Training Center. [persian]

Nafisi, A. (1998). 1400 Education and Training Center in Iran. The Fifth Collection: International Advice about Education and Training. Tehran. Institute of Education. [Persian].

Nuskar, R. H., Christopher, P.D., & Tamkin, E. F.(2002). Aboriginal Schools: Psychological, Academic & Educational Effects. Arkansas: RPN Press.

Rasouli, L. (1998). Education Emotional, Social and Riligious Situation in Night Guidance School in Students Point of Viwe, Educational Part and The Dormintory Manager in these Schools in West Azarbaijan Province in 1377-79. M. A. Thesis. Teacher Training University.

Roech, S., Ano, G. (2003). Testing an Attribution and Coping Model of Stress: Religion As an Orienting System. *Journal of Psychology and Christianity*. 22, 197-209.

Romanowski., Michael, H. (2002) .Is School Prayer the Answer? *Educational Forum*, 66(2), 154-161.

Tomskove, F. D. ., Mikalsky, M. M. (1999). Students in Moscow Boarding Schools ,Moscow: Dimitrove Press.